

3. День батька: Як американські чоловіки стали більш активними татами і що це дало? *Голос Америки*. 2020. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/den-batka-usa-/5466205.html>.
4. Чому американський стиль виховання стає дедалі популярнішим. *BBC NEWS*. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-51662641>.
5. Роль батька: факти, яких ми не знали. *Видавництво Старого Лева*. 2017. URL: <https://starylev.com.ua/club/article/rol-batka-fakty-yakyh-my-ne-znaly>.
6. Кравченко Т. В., Трубавіна І. М. Допомога батькам у вихованні дітей : методичні рекомендації для соціальних працівників. К. : Дежсоцслужба, 2019. 100 с.
7. Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства / за заг. ред. Г. М. Лактіонової. К. : Держсоцслужба, Християнський дитячий фонд, 2015. 96 с.
8. Молода сім'я в Україні: проблеми становлення та розвитку: тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2016 року. Київ, 2017.
9. Експерт Н. В. Роль батька у вихованні дитини. *Nestlé Baby&Me Експерт*. 2018. URL: <https://www.nestlebaby.com.ua/ua/suchasny-tato-rol-pershi-roky-zhyttya#>.
10. Психологічна роль батька у вихованні дитини. 2018. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6866-psihologichna-rol-batka-u-vihovanni-ditin>.
11. Батько – це чоловік моєї мами. 2018. URL: https://smartum.com.ua/about_us/blog/vospitanie-detej/otets-eto-muzh-moej-mamy/.
12. Роль батька у вихованні дитини: що люблячий тато повинен дати синові та доньці. *Шляхта не працює*. 2016. URL: <https://shlyahhta.com.ua/rol-batka-u-vykhovanni-dytyny-shcho-liubliachyitato-povnyen-daty-synovi-ta-dontsi/>.

ВПЛИВ COVID-19 НА РИНОК ПРАЦІ В ХАРКОВІ: ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР

Литвин А. А.

Наук. керівн.: *д-р наук з держ. упр., проф. Сичова В. В.*
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

В умовах пандемії COVID-19 в Україні, як і в усьому світі, постраждала економіка. Запроваджені карантинні обмеження стосувалися зупинення діяльності окремих галузей економіки, що мало своїм наслідком зниження ВВП, зростання рівня безробіття, скорочення кількості робочих місць та інше. Наслідки пандемії мають непропорційний вплив на жінок, у порівнянні з чоловіками, зокрема у сфері трудових відносин. Через те, що криза коронавірусу матиме довгостроковий ефект, важливо з'ясувати, як пандемія

впливає на ринок праці, зокрема м. Харкова, на зайнятість / безробіття жінок і чоловіків.

Наслідки впливу COVID-19 на ринок праці України привертає все більше уваги. Серед вітчизняних науковців внесок у розвиток цієї теми був здійснений І. Заюковим, О. Новіковою, В. Кострицею, Т. Бурлаєм. Низку робіт присвячено аналізу ринку праці Харківської області (І. Островський, К. Волковська). Особлива увага приділяється впливу пандемії на рівень безробіття населення з урахуванням різних вікових груп. Проте гендерний вимір безробіття/зайнятості, зокрема в Харкові, залишається поза увагою дослідників, що обумовлює наукову актуальність.

Метою статті є дослідження впливу пандемії COVID-19 на рівень безробіття серед жінок і чоловіків у м. Харкові.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) 11 березня 2020 року заявила, що COVID-19 є глобальною пандемією. Через поширення коронавірусної хвороби більшість країн закрили свої кордони, заборонили виїзд в інші країни та почали проводити жорсткі заходи з обмеження своїм громадянам вільного пересування та перебування у громадських місцях. Авіакомпанії скорочували рейси, туризм обмежувався, ресторани, кінотеатри, бари, роздрібні магазини закривались, театральні постановки скасовувались, виробничі потужності згорталися. У деяких підприємствах та галузях працівники мали можливість працювати віддалено, а в інших – працівників відпускали з роботи чи скорочували години або навіть звільняли.

Міжнародна організація праці (МОП) у своєму сьомому оціночному виданні: «COVID-19 та світ праці» підтвердила величезний вплив поширення коронавірусної інфекції на світовий ринок праці у 2020 році. Останні дані (звіт, оприлюднений 25 січня 2021 року) показують, що 8,8 відсотка глобального робочого часу було втрачено за весь останній рік, що еквівалентно 255 мільйонам штатних робочих місць. Це приблизно в чотири рази більше, ніж кількість втрачених місць під час світової фінансової кризи 2009 року [9].

Як виявилось, пандемія коронавірусу матиме довгостроковий вплив, зокрема на економіку, ринок праці, сферу трудових відносин. В Україні з 2014 по 2019 роки спостерігалось зниження кількості безробітних (табл.1). Проте у 2020 році цей показник збільшився і склав 1674200 осіб, що на 12% більше, ніж у попередньому році.

Таблиця 1

Зміна кількості безробітного населення в Україні у 2013-2020 рр (тис.осіб)

Рік	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість безробітних осіб	1 510,4	1 847,6	1 654,7	1 678,2	1 698,0	1 578,6	1 487,7	1 674,2

Таблицю складено на підставі [1]

На рисунку 1 відображено зміни на ринку праці України у розрізі кількості зареєстрованих безробітних у 2020 році у порівнянні з 2019 роком.

Через карантинні обмеження з березня 2020 року спостерігалось зростання кількості безробітних. Так, за даними Державної служби зайнятості, у 2020 році найбільша кількість безробітних осіб була зареєстрована саме у квітні і травні. Проте у червні, після завершення дії жорсткого карантину, спостерігалась тенденція до зниження кількості безробітних та вирівнюванні ситуації (у жовтні) до рівня 2019 року.

Відповідно до даних Харківського міського центру зайнятості (Харківський МЦЗ), станом на 31 грудня 2020 року 10748 осіб мали статус безробітних, що на 122% більше у порівнянні з 01 березня того ж року, коли нараховувалося 4841 безробітних.

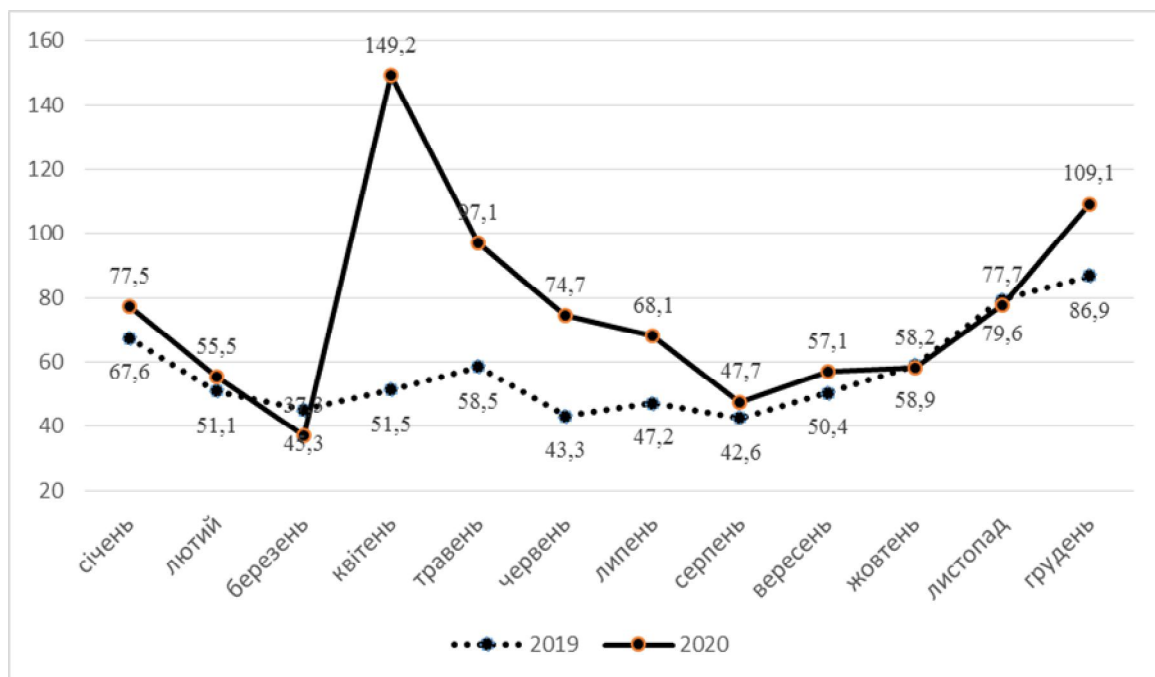

Рис. 1. Кількість зареєстрованих безробітних у 2020 році, тис. осіб [3]

Варто зазначити, що протягом березня-грудня 2020 року Харківським МЦЗ було зареєстровано 20319 безробітних. Зростання чисельності осіб, які офіційно отримали статус безробітного, пов'язана із введенням на території України жорсткого карантину, що викликало скорочення робочого часу працівників та повсюдні звільнення. У рамках цього урядом країни було внесено низку змін щодо спрощення умов реєстрації та отримання допомоги по безробіттю на період карантину [2]:

1. Запровадження можливості подачі заяв на отримання статусу безробітного дистанційно, у т.ч. через онлайн-портал державних послуг «Дія»;
2. Підвищено мінімальний розмір допомоги безробітним під час карантину та ще протягом 30 днів після його завершення з 650 до 1000 грн;
3. Особам, що зареєструвалися у службі зайнятості як безробітні, допомога призначається з першого дня отримання статусу, у т.ч. тим, хто звільнився за власним бажанням;
4. Представниками суб'єктів малого та середнього бізнесу, які призупинили або скоротили свою діяльність, надано можливість отримувати допомогу по частковому безробіттю для покриття витрат на заробітну плату робітникам, часи роботи яких було скорочено.

Карантинні обмеження, викликані розповсюдженням коронавірусної хвороби, збільшили рівень молодіжного безробіття у Харкові. Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молоддю вважаються громадяни України віком від 14 до 35 років [6]. Станом на початок березня 2020 року кількість офіційно зареєстрованої безробітної молоді становила 1506 осіб, а у грудні 2020 року цей показник збільшився до 3389 і склав 225% у порівнянні з березнем та 31,5% до загальної кількості безробітних. Відповідно до цього, кількість безробітних старшої вікової категорії зросла з 3335 до 7359 осіб, що на 120% більше, ніж на початку розглянутого нами періоду. У зазначений період було взято на облік Харківським міським центром зайнятості 7095 безробітних молодих осіб, що становить 34,9% від загальної чисельності зареєстрованих. Тож бачимо, що на кінець року, у порівнянні з березнем 2020, відсоток кількості безробітних серед молодого населення у м. Харкові вищий, проте зареєстрованих безробітних більше саме серед дорослого населення.

У січні-лютому 2020 відбувся випуск магістрів із закладі вищої освіти (ЗВО), а вже у березні того ж року було запроваджено карантин, що спричинило скорочення робочих місць, на які б могли претендувати молоді фахівці. Загалом з березня по грудень 2020 року МЦЗ Харкова було зареєстровано 93 випускника ЗВО, серед яких 51 представниці жіночої статті (55%) (табл. 2).

Переважаюча частка жінок серед безробітних молодих осіб віком 18-25 років спостерігалася у Харкові і до карантину. Так, до Харківського МЦЗ протягом 2014-2015 роках зверталися молоді люди вищезазначеним віком: у 2014 р. 75% жінок проти 25% чоловіків, у 2015 р. – 77% жінок та 23 % чоловіків [7]. Це свідчить, що в Харкові, зокрема, як і в країні в цілому, зберігається тенденція переваження частки жінок в структурі незайнятого молодого населення.

За даними МОП, у зв'язку з пандемією на ринку праці постраждали більше жінки, ніж чоловіки. У всьому світі втрати зайнятості серед жінок становлять 5 відсотків проти 3,9 відсотка для чоловіків [9]. В Україні, за даними Державної служби зайнятості, серед жінок кількість зайнятого населення у віці 15-70 років скоротилася на 304 тис. осіб, а рівень зайнятості скоротився з 53,2% до 51,5%. Серед чоловіків – кількість зайнятого населення зменшилася на 323 тис. осіб, а рівень зайнятості скоротився з 64,1% до 62,0% [3].

За даними Харківського МЦЗ, рівень безробіття серед жінок у м. Харкові вищий за відповідний показник серед чоловіків за період березень-грудень 2020 року (рис 2). Частка зареєстрованих безробітних харків'янок збільшилась на 1,5% з березня по грудень 2020 року і склала 61,4% [8]. Зростання рівня безробіття серед спостерігається у тих сферах, у яких існує гендерна асиметрія на користь жінок: ресторанний та готельно-туристичний бізнес, роздрібна торгівля нехарчовими продуктами, діяльність торгово-розважальних центрів (ТРЦ) та кінотеатрів, робота перукарень та салонів краси. Саме через існуючий гендерний поділ праці жінки становлять переважну більшість працівників підприємств зазначених сфер діяльності.

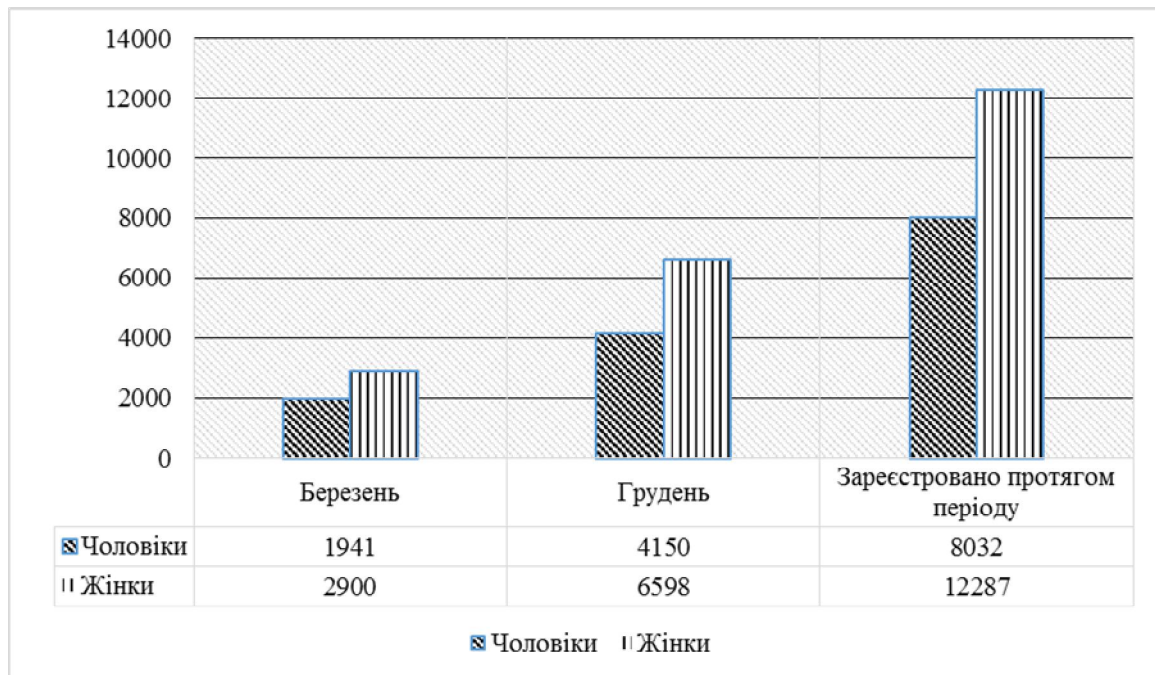

Рис. 2. Динаміка кількості безробітних у м. Харкові серед жінок та чоловіків у березні-грудні 2020 р. (на підставі [8])

Важливо також звернути увагу на частку жінок-харків'янок, які обіймають посади керівників підприємств, та сфери господарств, де вони зайняті. У Харкові загальна кількість керівників обох статей складає 154980 осіб, з яких 59068 — жінки, тобто 38% [4]. У порівнянні з іншими містами України, це — один із найнижчих показників, оскільки в деяких регіонах країни частка керівних посад, що обіймають жінки, сягає 46,6% [4]. На рисунку 3 відображено співвідношення керівників серед жінок та чоловіків, як фізичних осіб-підприємців, так і юридичних осіб, за видами економічної діяльності.

З рисунку 3 видно, що найбільший відсоток жінок-керівниць зосереджений у наступних сферах:

- 1) надання послуг перукарнями та салонами краси;
- 2) роздрібна торгівля текстильними виробами;
- 3) діяльність кафе і ресторанів;
- 4) роздрібна торгівля харчовими продуктами;
- 5) надання в оренду майна;
- 6) роздрібна торгівля через інтернет.

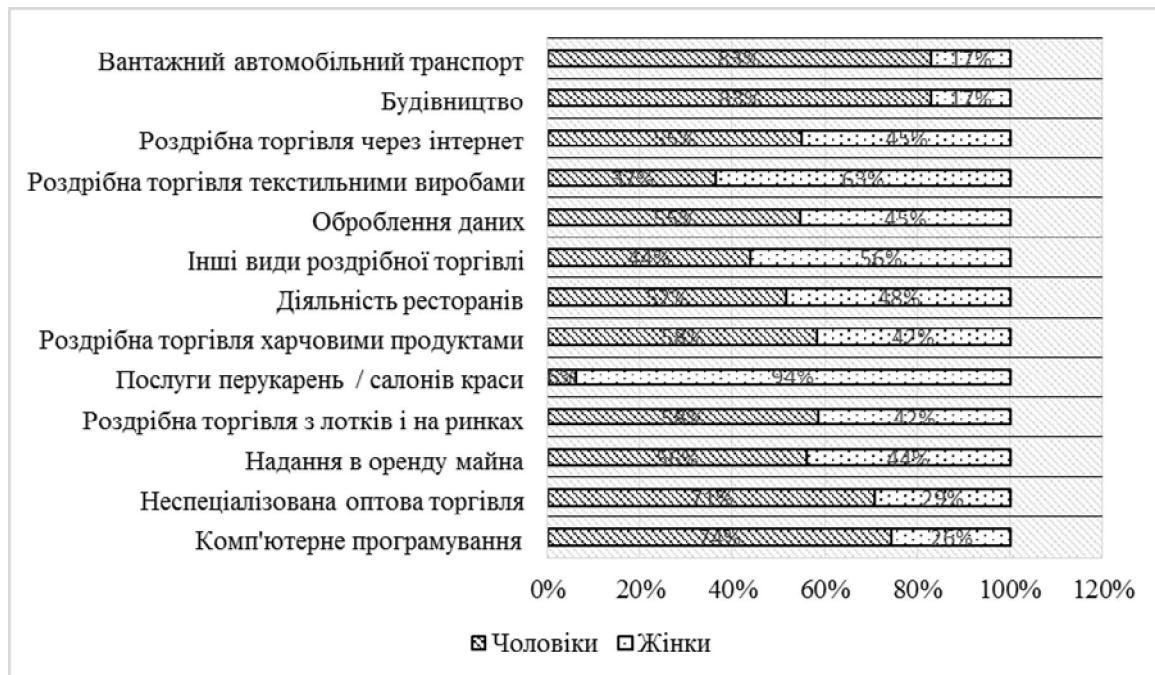

Рис. 3. Жінки та чоловіки на керівних посадах у Харкові (у %)[4].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) від 2 квітня 2020 «Про внесення змін до постанови КМУ від 11 березня 2020 р. № 211», було заборонено роботу суб'єктів господарювання, що передбачають приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), закладів торговельного обслуговування населення та роботу салонів краси і перукарень [5]. Не всі представники малого бізнесу зазначених сфер змогли впоратися з натиском карантинних обмежень і були вимушені призупинити свою діяльність або повністю закрити власний бізнес. Якщо закладам харчування вдалося переорієнтуватися на надання своїх послуг із застосуванням адресної доставки замовлень, то представникам роздрібної торгівлі текстильних виробів та beauty-сфери було складніше, і вони взагалі не мали змоги працювати. Тож не лише працівники підприємств зазначених галузей господарства залишилися без роботи, а й їх керівники, які у своїй більшості є представниками саме жіночої статті. Вони були вимушені чекати на послаблення карантину, що не в усіх випадках дало змогу відновити діяльність та працювати у штатному режимі, як це було до поширення територією України коронавірусної хвороби.

Сфера надання житла в оренду, де 44% відсотка керівників є жінками [4], також зазнала збитків, оскільки через заборону здійснювати регулярні та

нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у міському, приміському, міжміському, внутрішньообласному та міжобласному сполученні, а також перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення, відбулося зниження кількості осіб, що потребували тимчасового орендного житла. Отже, жінки-керівники цього сектору економіки також зазнали значних втрат через часткове або повне припинення своєї підприємницької діяльності.

Найбільший сплеск реєстрації безробітних спостерігався у Харківському МЦЗ протягом березня-грудня 2020 (табл. 2). Із початку введення на території України карантину і до кінця грудня 2020 року Харківським МЦЗ було зареєстровано 16535 осіб, що за різними причинами не були зайняті до 1 року. Дані з таблиці 2 демонструють, що загальна кількість осіб, які були звільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва, за минулий рік зросла на 129,5%. Серед 475 звільнених осіб, більшість склали жінки – 60,6% [8].

Таблиця 2

Розподіл безробітних м. Харкова за основними причинами незайнятості у
2020 році (у період 01.03.2020 р. – 31.12.2020 р.)

Причина	Березень 2020	Зареєстровано (березень-грудень 2020)	Грудень 2020
вивільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва	207	603	475
	з них жінки: 137	362	з них жінки: 288
звільнені за власним бажанням	408	3060	1579
	з них жінки: 274	1813	з них жінки: 990
звільнені за порушення трудової дисципліни	2	11	3
особи, які звільнилися із строкової військової служби	1	9	6
звільнені з установ, що виконують покарання або здійснюють примусове лікування	0	1	1
випускники професійно-технічних закладів освіти	3	2	1
	з них жінки: 1	0	з них жінки: 0

випускники вищих закладів освіти	35	93	37
	з них жінки: 23	51	з них жінки: 23
не зайняті з інш. причин	3861	12756	7116
Усього	4517	16535	9218

Таблицю складено на підставі [8]

Протягом березня-грудня 2020 року до Харківського МЦЗ за отриманням статусу безробітного звернулися 3060 людей, що попередньо звільнилися за власним бажанням. Серед зазначеної категорії більшість складають жінки – 62,7% [8]. Відкритим залишається питання чи справді усі вони звільнилися за власним бажанням, або на них було здійснено тиск з боку роботодавців, що не змогли або не мали змоги переорієнтуватися після введення державою жорстких карантинних обмежень.

Варто також зазначити, що відповідно до Постанови КМУ «Про внесення змін до постанови КМУ від 11 березня 2020 р. № 211», було заборонено відвідування закладів освіти та обмежено діяльність дитячих садків. Саме мами дітей дошкільного та молодшого шкільного віку були вимушені звільнитися та доглядати дітей.

Представляється, що високу частку жінок від загальної кількості тих, хто звільнився за власним бажанням, можна пояснити домінуванням у суспільстві традиційних стереотипів про гендерні ролі жінок і чоловіків.

Кількість звільнених з інших причин станом на кінець грудня минулого року збільшилась до 9218 особи, що склало 204% від аналогічного показника за березень 2020 року.

З огляду на виявлені проблеми на ринку праці м. Харкова, необхідним є створення умов для гендерного вирівнювання ситуації, що склалася внаслідок розповсюдження коронавірусної хвороби. Дане вирівнювання передбачає вироблення суб'єктами політики системи науково обґрунтованих заходів і здійснення відповідних кроків та дій, спрямованих на згладжування специфічних форм гендерної дискримінації, у тому числі у сфері трудових відносин.

Подолання окреслених проблем, спричинених поширенням пандемії COVID-19, зумовлює необхідність здійснення як державними, так і

регіональними суб'єктами політики, комплексних заходів і дій з урахуванням гендерного підходу:

- надати цілеспрямовану підтримку підприємцям та співробітникам галузей, що найбільше постраждали від пандемії;
- розробити та запровадити стратегію економічного оздоровлення після повноцінного виходу з карантину, яка базуватиметься на принципах гендерної рівності та недискримінації;
- поширювати серед населення інформацію про необхідність рівномірного розподілу обов'язків між жінками і чоловіками з приводу виховання дітей та ведення домашнього господарства.

Таким чином, карантинні обмеження, викликані хворобою COVID-19, мали сильний вплив на рівень безробіття серед жінок і чоловіків у м. Харкові. Здійснений аналіз свідчить, що більше від пандемії постраждали саме жінки і пояснюється це, перш за все, існуючою гендерною сегрегацією праці: саме вони сконцентровані у галузях, що сильніше постраждали від удару пандемії COVID-19.

Гендерна експертиза 20319 звернень до Харківського МЦЗ за період березень-грудень 2020 року свідчить, що серед загальної кількості звільнених, окрім випускників професійно-технічних закладів освіти, більшість складала жінки. Дана тенденція, у тому числі, викликана наявними в суспільстві гендерними стереотипами, що нібито саме жінка має виховувати дітей та доглядати за господарством. А в умовах карантинних обмежень це означає різке зростання навантаження на жінок внаслідок закритих дитсадків і шкіл.

Важливо також зазначити, що, навіть попри карантин, у Харкові спостерігалось переважання частки жінок у структурі незайнятого молодого населення. Разом із тим, у порівнянні з 2014-2015 роками, існує тенденція до зменшення частки жінок з одночасним збільшенням частки чоловіків серед безробітної молоді.

Пандемія COVID-19 сприяла усвідомленню необхідності реалізації політики гендерної рівності та недискримінації у сфері трудових відносин. Це має передбачати рівноправність і справедливість у розподілі благ і відповідальності між жінками та чоловіками. Досягнути цього можливо за умов здійснення ґрунтовного гендерного аналізу впливу пандемії на становище жінок і чоловіків на ринку праці. Як показала криза, спричинена коронавірусною

хворобою, наявна гендерна сегрегація є джерелом нестабільності економічного розвитку не лише на місцевому рівні, але й в межах всієї країни.

Література:

1. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Держслужба зайнятості: на період карантину спрощено процедуру реєстрації та отримання допомоги по безробіттю / Урядовий портал. URL: shorturl.at/jzLV83. Державний центр зайнятості : офіц. сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>.
4. Інтерактивна візуалізація даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL: shorturl.at/IIUZ7.
5. Про внесення змін до постанови КМУ від 11 березня 2020 р. № 211: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2020-%D0%BF#Text>.
6. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998-12, із змінами... № 2745-VIII від 06.06.2019 *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 16. Ст. 167.
7. Сичова В.В. Абакумова Н.Ю., Корженко О.А. Гендерні особливості зайнятості молоді на ринку праці м. Харкова в 2014–2015 рр. (за даними Харківського міського центру зайнятості). *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. праць. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 2 (49). С. 216–224.
8. Статистичні дані про звернення за період 03.2020 р. – 31.12.2021 р. : за даними Харківського міського центру зайнятості.
9. COVID-19: ILO Monitor – 7th edition. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_766949/lang--en/index.htm.

СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛЬНОСТІ У ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

викл. Нечитайло Ю. С., Будченко А. О.

*Балаклійський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради*

Постановка проблеми. Гендерні якості особистості формуються в процесі соціалізації, зокрема гендерної соціалізації, під впливом соціокультурного середовища, яке висуває особистості вимоги, як до представника чоловічої чи жіночої статі, та проявляються в соціально-